

KAZAI MAGDOLNA

AZ „ITER BRUNDISINUM” CÉLZATÁNAK KÉRDÉSÉHEZ

Már régen és többen is rámutattak arra, hogy az *Iter Brundisinum*, Horatius szatírái első könyvének IV. darabja, és Lucilius *Iter Siculum*-ja (*Sat.* III.) bizonyos egyezéseket mutat. Elemezték és összevetették a két szatírá: párhuzamokat és átvételeket mutattak ki¹. Most abból a szempontból vizsgáljuk meg Horatius költeményét, hogy a Luciliusszal való költői vetélkedésen túlmenően van-e önálló, a mintától eltérő, aktuális mondanivalója, aktuális célzata².

1. Az *Iter Brundisinum* egy társasutazás leírása, amelyen Maecenas kíséretében Horatius is részt vett. Az utazás idejét i. e. 37 tavaszára datálják³. A szatíra feltételezhető közelebbi keletkezési ideje: az útról való visszatérést követő és a szatírák első könyvének megjelenése (35—33) előtti időszak. Nem valószínű ugyanis, hogy a kényelmességéről és igényességéről ismert Horatius útközben írta volna meg a verset. Ismeretes, hogy az egyes darabokat Horatius a gyűjteményes kötet megjelenése előtt külön is kiadta⁴, így bizonyos, hogy már 35—33 előtt olvasták és ismerték Rómában az *Iter Brundisinumot*.

Az utazás céljára a költő csak egy helyen utal:

*Huc venturus erat Maecenas optimus atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
legati, aversos soliti componere amicos* (27—29)

Tehát a két „elfordult”, összekülönbözött barát, Antonius és Octavianus megbékítéséről van szó. A költő „diszkrétan” fogalmaz. Nem részletezi, mi ez az összekülönbözés, s mi lett a tárgyalások végeredménye; csak azt mondja: „*missi magnis de rebus*”, nagy dolgokban, azaz államügyekben jártak el. Ezzel kapcsolatban Andrea di Benedetto véleménye ez: „Mindazonáltal teljesen igaz, hogy az út nem a leg-

¹ Mint legutóbb ANDREA DI BENEDETTO: *Quatenus et qua ratione Horatius in Brundisino Itinere Lucilii Iter Siculum sibi imitandum proposuerit*. *Helikon*, 9—10 (1969—1970), 3—23. p. A témával foglalkoztak még: F. MARX: *C. Lucilii Carminum Reliquiae I—II*. Lipsiae, 1904—1905.; A. KIESSLING—R. HEINZE: *Q. Horatius Flaccus. Satiren*. 5. Aufl. Berlin, 1921, 90.; G. FISKE: *Lucilius and Horace. A study in the classical theory of imitation*. Madison, 1920.; N. TERZAGHI: *Lucilio*. Roma, 1970. (ed. anastatica); ED. FRANKEL: *Horace*. Oxford, 1957.

² A KIESSLING—HEINZE-féle kommentáros kiadás a *sermo*-hoz írt bevezetésében összefüggésbe hozza a kényelmes menettempót az adott politikai helyzettel, azonban közelebbi magyarázattal nem szolgál. — A tárgyban legutóbb nyilatkozó *Kl. Sallmann* (*Musa iocosa. Arbeiten über Humor und Witz, Komik und Komödie der Antike*. A. Thieffelder zum 70-sten Geburtstag. Hildesheim—New York, 1974, S. 169—206.) véleményét lásd később.

³ KIESSLING—HEINZE: i. m. 90. p.; vö. legutóbb BORZSÁK ISTVÁN: *Horatii Saturae*, Auct. Lat. Bp. 1972. 92. p.

⁴ BORZSÁK: i. m. 16. p.

kedvezőbb időben történt, mikor „szörnyű viharok” fenyegették az államot; a költő mégis — úgy látszik — lélekben annyira felkészült a vidám tréfálkozásra, hogy mikor végül is emlékezetébe idézi, milyen megfontolástól indítva kelt útra társaival, ezt tartózkodóan és mérsékeltén teszi...”⁵ De a tartózkodás és mérsékeltség nem feltétlenül azt mutatja, hogy az út nem volt fontos. Inkább azt: *úgy tűnik*, hogy az út nem volt fontos. A. di Benedetto így folytatja az érvelést: „... azt pedig, hogy Horatiusnak és társainak nem volt sietős („*tardis*”, v. 6.), megerősíti, amit fentebb mondtunk, hogy nem látszik semmi nagy jelentőségű oka az útnak.”⁶ Véleményünk szerint ebből csupán az látszik, hogy Maecenasék *nagyon* is lassan, ráérősen haladtak. A. di Benedetto a diplomáciai küldetést (vv. 27—29.) így értékeli: „Az egész szatírában csak itt utal rá Horatius, mint fentebb láttuk, hogy milyen politikai okból történik az út, és ezt nemcsak röviden teszi, hanem talán ki is nevezi azokat, akik újra és újra azon fáradoznak, hogy helyreállítsák az egyetértést a barátok között, akik, mint Antonius és Octavianus, inkább a békétlenségre hajlannak.”⁷ — Nem valószínű azonban, hogy az adott politikai helyzetben Horatiusnak kedve lett volna a „barátok összezördüléseinek és kibéküléseinek” élcelődni, különösen, ha szemügyre vette a körülötte zajló eseményeket. Ezek alapján nem fogadhatjuk el A. di Benedetto megállapításait Horatiusék úticéljának megítélésével kapcsolatban.

Az *Iter Brundisinum* problematikájával legutóbb Kl. Sallmann⁸ foglalkozott. A különböző állásfoglalások közül⁹ Sallmann azt fogadja el, amely elutasítja a szatíra politikus voltát. Indokai: a Maecenasék megérkezését leíró epizód után a politikus szereplők eltűnnek az utazótársaság névtelenségében¹⁰; a költő-társakkal való találkozás leírása sokkal bensőségesebb, mint emez. Horatius szembeszáll Octavianusszal, igen udvariasan, de egészen nyíltan (vö. s. 1,6 100—106)¹¹. „Ezenkívül Horatiusnál sem ebben, sem a második sermo-kötetben nem található politikus szatíra. A politika az a terület volt, amit Horatius az ódákban alkalmazott.”¹²

Véleményünk szerint ezek az érvek nem cáfolják azt a feltevést, hogy a lassúság hangsúlyozása célzatos. Hasonlóképpen Sallmann rendkívül érdekes koncepciója sem, mely szerint az „eposzparódia”, ennek „anti-hőse”, az Odüsszeusszal ellentétes és rokon vonások¹³ kizárnák a szatíra „politikus” voltát. (Természetesen a „politikát” nem direkt értelemben használjuk.)

Sallmann ennek az új formának, a hős (anti-hős) által elbeszélte kalandos utazás eposzának (eposzparódiájának) három ismertetőjegyét sorolja elő:¹⁴ a) a laza „tarkabarkaságot mutató szerkezet”; a célszerűség hiánya (Horatius nem akart utazni — csak résztvevő!); „az epizódok különállásai, melyek a hátráltató motívumoknak egyfajta kedvelt sorát alkotják”. b) Az én-forma. Ugyanakkor az utazás és az elbeszélés hőseinek nem kell egybeesnie. Horatius csak „kísérő”, de egyben az elbeszélés hőse is. c) Különösségek, furcsaságok, hihetetlen élmények. Horatius tudatosan trivializál. Megformál egy „anti-hóst”, akinek viselkedése szemben áll az általános

⁵ A. DI BENEDETTO: i. h. 7. p.

⁶ Uo.

⁷ I. h. 9. p.

⁸ KL. SALLMANN: i. m.

⁹ SALLMANN: i. m. 180—181. l.: Th. M. Fritsche, O. Ribbeck, L. Müller, H. Rudd, H. Dunter, A. Klotz, W. Will, Ed. Gibbon, A. Bischoff, A. Y. Cambell, E. P. Morris, G. Highet, J. Marouzeau.

¹⁰ Vö. 184. l.

¹¹ 186. l.

¹² Uo.

¹³ 188., 198—201., 203—204. l.

¹⁴ 198—200. l.

„*vir* és *virtus*” ideáljával — mondja Sallmann. Kiemeli, hogy — noha az *Iter Brundisinum* paródia — a parodizált hős nem Horatius! Az „epikus bolyongó” tipikus alakja a kigúnyolt személy¹⁵. Tulajdonképpen nem az Odüsszeia karikatúrája a szatíra, hanem ezé a típusé.

Rendkívül érdekesnek tartjuk a szatíra ilyen irányú megközelítését, és figyelemre méltó analógiáit (vö. Homéros, Apuleius)¹⁶. Azonban Sallmann csak a szatírában jól látható vonásokat emeli ki, erre építi koncepcióját. Eleve elveti egy mélyebb, politikai tartalom lehetőségét¹⁷. Ám véleményünk szerint éppen a „céltalanság” (a szellemi [politikai] és fizikai [földrajzi] cél mellőzése) az, ami túlságosan is szembeötlő¹⁸. Elképzelhetetlennek tartjuk, hogy a kor politikai helyzetében, „a forrongó politika zürzavarában” a költő, Maecenasnak, Octavianus bizalmasának leköteltette, ne lett volna hajlandó szatírját célatotossá formálni — túl a költői játékoságon. A politikanélküliség hangsúlyozásával, a diplomáciai út bagatellizálásával éppen a politikát szolgálja; pontosabban: célja az, hogy egy játékos költeménnyel *befolyásolja* az olvasót.

Hogy maga az út nem volt lényegtelen, azaz bizonyos szempontból fontos volt, mutatja egy ártatlan visszautalás: az „*aversos soliti componere amicos*” *soliti*-ja, amely azt jelzi, hogy a „barátok” összezördülése és kibékülése nem először (s talán az akkori politikai helyzetet tisztán látók számára világos volt: nem is utoljára) történik meg. Cocceius már i. e. 40-ben, a brundisiumi egyezmény megkötésekor is közvetített Octavianus és Antonius között¹⁹. Így a *soliti*-val Horatius felvillant egy asszociációs képet a brundisiumi egyezményt megelőző időszakról²⁰, de az úton résztvevők nevei: Maecenas, Cocceius, Fonteius Capito mintegy biztosítékul szolgálnak a sikerhez. Véleményünk szerint az út jelentőségét szándékosan kisebbitik: 1/ az utazás lassításával; 2/ az egész ügynék egy szatírba ágyazott emlegetésével, s így (a szövegkörnyezet miatt) csaknem egy szintre kerül a békák zenebonájával, a hajósok és rabszolgák veszekedésével, a bohóctréfával, és a többi apró-cseprő dologgal.

2. A tisztázandó kérdés az: miért alakulhatott ki az út jelentéktelenségének látszata a műben? (Oly mértékben, hogy A. di Benedetto és Sallmann is lépremegy Horatiusnak.) A válaszhoz akkor jutunk el, ha előbb megnézzük a költeményt abból a szempontból, hogy kik a diplomata-küldöttek, és milyen tempóban érik el úticéljukat.

A költő megnevezi a résztvevőket, de a következő gondolata már magára irányul: ő ezalatt beteg szemével foglalkozik, elkülöníti magát — hangsúlyozva — ezektől a „nagy dolgoktól”²¹. Ám Maecenasék megérkezése kapcsán Fonteius Capitoról is szól, kit így jellemez:

¹⁵ 202—203. l. — V. d'Anto „Il viaggio di Orazio da Roma a Brundisi” című dolgozatában felhívja a figyelmet arra, hogy az utazáson Horatiuson kívül még három Maecenas köréhez tartozó költő is részt vett. Ennek ellenére a költeményt paródiának tartja; a költő célja az, hogy jelentéktelenségnek mutassa be a vállalkozást. Kérdés formájában felveti, hogy Cicirrus és Sarmentus jelenete esetleg Antoniusnak és Octavianusnak arra a komikum határát súroló szóváltására utalhat, amelyet App. b. c. V. 94. (D'ANTONÁI tévesen 91.) fejezetében ír le. RAAN 24—25 (1949—1950), 240., 247., 250—251. p. (Napoli, 1951.)

¹⁶ 198. l.

¹⁷ 204. l.

¹⁸ Vö. az A. DI BENEDETTO érvelése kapcsán mondottakkal.

¹⁹ BORZSÁK: i. m. 97. p. 27. jegyzet.

²⁰ Vö.: App. b. c. V. 34.; Cass. Dio 48, 28; ld. még N. A. MASKIN: Augustus principátusa. (Ford. BORZSÁK ISTVÁN) Bp. 1953. 191. l.

²¹ Hor. Sat. I. V. 30.

... simul Fonteius, ad unguem
factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus ... (32...33)

Így együtt láthatjuk a tárgyalások résztvevőit: a semleges Cocceiust²², Maecenast²³, Augustus barátját és bizalmasát, s Antonius leghűbb emberét, Fonteius Capítot²⁴. A személyek felsorolása is mutatja, hogy ezek a dolgok valóban „*magnis de rebus*”, mert ha kevésbé lennének fontosak, nem ezek a nagynevű emberek intéznék azokat.

Azonban itt ellentmondás mutatkozik a „*magnis de rebus*” fontossága és a diplomaták ennek elintézésében való késlekedése között. Az egész szatíra a ráérősséget sugározza. Ezt mutatja maga az a tény is, hogy lassan, kényelmesen, 15 nap alatt tették meg a távot (Kiessling—Heinze táblázatából²⁵ kiderül, hogy csak az út végén gyorsítottak). Sőt a lassan közelgő Horatiuséknak, akik:

*Hoc iter ignavi divisimus, altius, ac nos
praeinctis unum ... (5—6)*

a harmadik napon Anxurhoz érve Maecenasékra is várakozniuk kell. Ugyancsak a lassúságra utalnak a következő sorok is:

... minus est gravis Appia tardis (6)

... Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
tota abít ora ... (13—14)

... tandem fessus dormire viator ...

...
Iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem
sentimus ... (17—21)

A diplomaták csatlakozása után a tempó gyorsulását várnák, de az éppen olyan ráérős marad, mint eddig. Az ötödik napon eltelik az idő azzal, hogy az utazók a menet közben csatlakozó Vergiliusnak, Variusnak és Plotiusnak örvendeznek (40—44). Capuában is szemünk elé idéz Horatius egy kis epizódot, mely a — talán szándékos — késlekedést bizonyítja:

Lusum it Maecenas, dormitum ego Vergiliusque (48—49). A társaságbeli ember Maecenas (mellőzve a diplomata Maecenas érdekeit) labdázni megy. Aztán — a kényelem kedvéért — tesznek egy kis kitérőt Cocceius villája felé, „*qua super est Caudi cauponas*” (51). Az itteni lakoma közben nem marad el a szórakozás sem, amivel Cicirrus Messius és Sarmentus rögtönzött párviadala szolgál (50—70). A társasági ember szokásai megint előtérbe kerülnek a diplomata-küldöttek érdekeivel szemben. Beneventumban is mutatkozik egy — igaz, hogy véletlen — lassító körülmény: bonyodalmak a vendéglátó házigazda ügybuzgósága következtében majdnem felgyújtott ház körül (71—76). Innen már gyorsabban haladnak, a szatíraban

²² L. Cocceius Nerva 40-ben Maecenasszal és Asinius Pollióval együtt már közvetített a két triumvir között a bundisiumi egyezmény megkötésekor; 39-ben *cons. suff.* Vö.: GARDTHAUSEN: Augustus und seine Zeit. Leipzig, I. 1891. 216. p. KIESSLING—HEINZE: i. h. 89—90. p. BORZSÁK: i. m. 96. p., a 28. sorhoz írott jegyzet.

²³ Maecenas a 40-ben megkötött brundisiumi egyezményen kívül más diplomáciai úton is részt vett: 38 tavaszán Antoniushoz küldik Athénbe (vö. GARDTHAUSEN: i. m. I. 216, 252. p.); ő megy Scriboniát megkérni (vö. GARDTHAUSEN: i. m. I. 2. 3. 1896. 764. p.; App. b. c. V. 64.; N. A. MASKIN: i. m. 217. l.)

²⁵ I. m. 90. p.

is az úttól elfáradt utas képe jelenik meg a ráérős helyett²⁶. Mindezek alapján levonható a következtetés: maguk a résztvevők lassították — szándékosan — az utazást; szinte hangsúlyozottan lassan jutottak el Brundisiumba, mintha céljuk nem az odaérni, hanem a *minél később* odaérni lenne. Leszámítva azokat az egyezéseket, melyeket Horatius szatírja Lucilius *Iter Siculum*jával mutat (a bohóctréfa, a szír kocsmá vendéglátása), akkor is maradnak olyan momentumok a szatírában, mik — Luciliuson túlmenően — a késlekedésre utalnak²⁷. Hogy valóban lassan haladtak-e, vagy csak Horatius előadása szerint történt így, eldönthetetlen. A lényeg az, hogy a közvéleménynek szánt útibeszámoló hangsúlyozza a ráérősséget, a kényelmes haladást.

Ha feltételezzük, hogy a valóságban is, nemcsak a célzatos beszámolóban, lassú utazásról van szó, akkor a késlekedést, a lassú menetet kétféleképpen lehet magyarázni: 1/ az út politikai szempontból érdektelen volt (ez a véleménye A. di Benedetto-nak és Sallmann-nak is); 2/ az utazást valamilyen (feltehetőleg politikai-taktikai) megfontolásból lassították, késleltették. Az első alternatívát nem fogadhatjuk el, hiszen a történelmi események egyértelműen bizonyítják, hogy Maecenaséknak ebben az esetben a lassúság érdeke volt. Ennek alátámasztására vizsgáljuk meg a korabeli politikai helyzetet. Octavianus a puteoli békét megszegve (melynek feltételeit sem ő, sem Sex. Pompeius nem tartották meg²⁸) háborút indít Pompeius ellen. Ehhez Antonius segítségét kéri. Ő megpróbálja erről a tervről lebeszélni (App. b. c. V. 79). Octavianus ennek ellenére támad, és — vereséget szenved, hajói nagy részét elveszti (App. b. c. V. 82—92). Attól félve, hogy Pompeius előnyét kihasználva támadni fog, Octavianus Antoniushoz fordul segítségért. A helyzet azonban hirtelen javul: Pompeius nem támad²⁹, Agrippa győzelmeket arat, — így már nem sürgős Antonius hajóhadának segítsége, amit Antonius Maecenas közbenjárására szívesen megígért (App. b. c. V. 92). Brundisium lakói bezárták kikötőjüket Antonius előtt, ezzel arra kényszerítették, hogy Tarentumba hajózva várja meg a (nem siető) követek érkezését. Ezáltal került Antonius egy neki minden szempontból hátrányosabb szituációba. Így már érthető a lassú utazás. S ezt a valóságban is meglévő tendenciát még jobban felerősítette Horatius a szatírában.

3. Újabb kérdés, hogy miért bagatellizálja Horatius a szatírában az utazás jelentőségét. A magyarázat: hogy minél jobban hangsúlyozza „nyerő” helyzetüket. Hiszen ezzel a megoldással azt a látszatot kelti: szempontunkból (azaz Octavianus szempontjából) nem volt különösebb jelentősége a tárgyalásoknak, tehát helyzetünk erős. A szatíra így kimondatlanul is sugallja — s aktualitásánál fogva valószínűleg az akkori Róma népének is sugallta —, hogy a kiegyezés Antoniusnak volt sürgősebb, tehát ő van hátrányosabb helyzetben. Szükséges is volt az ilyen beállítás,

²⁶ *Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum carpentes iter et factum corruptius imbri* (94—95)
Postea tempestas melior, via peior... (96)

²⁷ Vö.: Rögtön a szatíra elején: Horatius két nap alatt teszi meg azt az utat, amit Lucilius egy nap alatt; várakozás Maecenasékra; örvendezés a barátok megérkezésének; capuai pihenő: „*Lusum it Maecenas*”...; kitérés Cocceius villája felé; a csaknem felgyújtott ház körüli bonyodalom. Mégha figyelembe vesszük is, hogy Lucilius műve töredékesen maradt fenn, így a teljes összevetésre nincs alkalmunk.

²⁸ GARDTHAUSEN: i. m. I. 246. p.

²⁹ Lásd részletesebben: MARÓTI EGON: A kalózok szerepe Sextus Pompeius táborában. = Ant. Tan. 1959. 219. l.

mert Rómában Octavianus-ellenessé vált a hangulat³⁰. (Mint erre korábban is volt példa³¹.) Hibáztatták a béke megszegése miatt³², féltek, hogy Pompeius újra elvágja Rómát a provinciákból jövő gabonaszállítmányoktól; rettegetek az ebből következő éhínségtől. Az állandó háborúskodás miatt Itália földjeit nem művelték, így a római birodalom nem volt képes magát megfelelő mennyiségű élelmiszerrel ellátni³³, hiszen egyébként is gabonaexportra szorult. Octavianus Pompeius elleni kudarcai is ingerelték a közhangulatot. Octavianusnak — az erőviszonyok kiegyenlítetttsége miatt — biztosítania kellett magát egy olyan esetleges háttámadás ellen, amit egy Rómában fellángoló zavargás jelentett volna. Ez a bizonytalan állapot elhúzódott egészen az actiumi győzelemig, ezért a közhangulat megnyerése állandó feladatként jelentkezett Octavianus számára³⁴. Hogy propagandája milyen méretű volt, mutatja Horatius másik két költeménye, az *epod.* 4. és 9. is³⁵.

Ha ebben az időben megjelenik és közkézen forog Rómában egy olyan költemény, amelynek sugallata a következő: Octavianus jó pozícióban van, a Pompeius elleni vereség nem is volt olyan katasztrofális, bizonyítja mindezt Antonius igyekezete az Octavianusszal való békekötésre. S ha a bekövetkező vagy éppen bekövetkezett események ezt a sugalmazást meg is erősítik: el kell ismernünk, a szatíra valóban befolyásolhatta a közvéleményt. — Mindenesetre az a körülmény, hogy Horatius nem annyira Octavianusnak a békesség helyreállítására irányuló igyekezetét hangsúlyozza, hanem a viszály idején meglevő állítólagos fölényét igyekszik sugalmazni: mindez arra vall, hogy művét nem közvetlenül az utazást követően írta meg és adta közre, hanem akkor, amikor a római közhangulat már kezdett megnyugodni és a helyzet Octavianus számára kedvező fordulatot vett.

Ezek figyelembevételével nem tűnik számunkra meggyőzőnek A. di Benedetto felfogása, mely szerint a szatíra megírásánál Horatius célja *csak* a Luciliusszal való vetélkedés lett volna. Már csak azért sem, mert a költő egy szóval sem utal Luciliusra, vagy annak hasonló jellegű költeményére, míg más szatíráiban nyíltan csipkedi és nevének nevezi mesterét (*Sat.* I. 4.; I. 10.). Azt az állítását sem fogadhatjuk el, hogy az *Iter Brundisinum* az előtte álló *Sat.* I. 4.-el való kapcsolata világosan utal a versengés gondolatára³⁶, mert az egyes versek a megszerkesztett kötet kiadása előtt már megjelentek³⁷. Nem valószínű, hogy ilyen zavaros politikai viszonyok között Horatiust csak ez a cél vezette volna. Valószínűbb, hogy útjuk leírásába, a késlekedést hangsúlyozó, Octavianus jobb helyzetét mutató szatírába Horatius bizonyos helyeken beépíti a Lucilius útiélményeiből származó mozzanatokot (ami még nem zárja ki, hogy velük hasonló dolgok ne történtek volna meg). S csak ezekben, és a művészi kidolgozásban, a szatíra „jobb” megírásában mutatkozik a költőnek Luciliusszal való vetélkedése.

Octavianus törekvésének és a szatíra célzatának egybeesése a véletlen túlzott összjátéka lenne, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a szatíra írója Octavianus leg-

³⁰ GARDTHAUSEN: i. m. I. 252. p.

³¹ MARÓTI E.: A rabszolgák szerepe a második triumvirátus idején. = Ant. Tan. 1964. 220. I.; App. V. 281 sköv.; Cass. Dio XLVIII. 31, 2—5; a puteoli egyezményt is a közvélemény nyomására kötötték meg, vö. MARÓTI: A rabszolgák... 221. I. és 50. jegyzet.

³² Octavianus ezzel kapcsolatos ellenpropagandájára lásd: App. b. c. V. 80, 341.

³³ Vö.: MARÓTI: A kalózok... 218. I.; App. b. c. V. 77, 328—329.

³⁴ Vö.: MARÓTI: A rabszolgák... 223 I., 226. I.; uő.: A kalózok... 215. I.

³⁵ Vö.: MARÓTI: A rabszolgák... 224. I.; lásd még Vergilius Georgicájára vonatkozó megállapításait: i. m. 228—229. I.

³⁶ A. DI BENEDETTO: i. m. 5. p.

³⁷ BORZSÁK: i. m. 16. p.

hűségesebb emberének, a belpolitika egyik irányítójának, Maecenasnak pártfogoltja és barátja. Logikusabbnak tűnik, hogy „felsőbb utasításra”³⁸ vagy inkább kérésre írhatta meg ilyen formában Horatius a szatírát. Különösen, ha Maecenastól való függésére is gondolunk, s arra, hogy Horatius költői felfogásával nem állott szemben egy ilyesféle megfogalmazás. —

Ezzel a dolgozattal adalékot kívántunk szolgáltatni ahhoz a felfogáshoz, hogy Horatius Augustus politikai propagandájának szolgálatában állott³⁹, egyben rámutatni arra, hogy a hagyományos Horatius—Lucilius-i összevetésen, a költői versenyértelmezésen túl, az *Iter Brundisinum*nak a közvélemény befolyásolását célzó megfogalmazását is számításba kell venni.

MAGDOLNA KAZAI

ZUR FRAGE DER TENDENZ DES *ITER BRUNDISINUM*

Im Verhältnis mit dem *Iter Brundisinum* (Hor. *serm.* I 5) wurden früher die Parallelen zwischen der Lucilius-Satire (*Iter Siculum*) und dem Gedicht des Horaz hervorgehoben, diese Parallelen standen im Mittelpunkt der Forschung. Es gab nur wenige, von denen ausser der Analyse des „dichterischen Wettstreits“ die folgende Frage gestellt wurde: Hatte Horaz nichts anderes mit der Abfassung dieser Satire vor? Und die Antwort lautete meistens folgenderweise: Die Satire hat mit der Politik nichts zu tun. Unserer Meinung nach ist dieser Standpunkt verfehlt. Wir versuchen in diesem Aufsatz klarzulegen, in was für einem Verhältnis das *Iter Brundisinum* mit der Politik Octavians steht. Unserer Auffassung nach hat Horaz die Satire im Auftrag Octavians — wahrscheinlich durch die Vermittlung des Maecenas — geeignet für die Beeinflussung der öffentlichen Meinung gestaltet. Das Ziel des Dichters war zu betonen, dass Octavian der stärkere im politischen Ringen und er in der günstigeren Lage sei. Offen spricht es Horaz nicht aus, aber die nachdrückliche Betonung der Gemächlichkeit und gemüthlichen Bequemlichkeit der Reise weist darauf hin.

³⁸ Külön tanulmányt igényelne annak a megvizsgálása, hogy az írók-költők „politikai befolyásolása” milyen formában történt. Itt szándékosan nem térünk ki erre — a dolgozat tárgykörét meghaladó — problémára.

³⁹ Vö.: MASKIN: i. m. 248—250, 440. l.; MARÓTI: A rabszolgák... i. h. Más véleményen van JONES, A. H. M.: Augustus. Bp. 1976, 227—333. l.